

Hamza Halitović

Rubaije Hafiza Širazija

UDK 821.222.1.09 Shirazi
821.222.1-1

Hafiz Širazi jedan je od najboljih i najznačajnijih perzijskih pjesnika. Veći dio njegovog *Divana* sačinjavaju gazeli. Međutim, Hafiz je skladao poeziju i u nekoliko drugih pjesničkih formi, među kojima su i rubaije. Broj Hafizovih rubaija varira od izdanja do izdanja njegovog *Divana*. U Kasimijevom izdanju, koje se smatra jednim od najvjerodostojnijih, nalaze se 42 rubaije, dok se u kalkutskom izdanju, prvom štampanom izdanju Hafizovog *Divana*, nalazi 69 rubaija. U Kasimijevom izdanju postoje četiri različite rubaije kojih nema u izdanju iz Kalkute, tako da oba izdanja sadrže ukupno 73 rubaije, koje su u ovom radu, prvi put, prevedene na bosanski jezik.

Ključne riječi: Hafiz Širazi, *Divan*, rubaije

Uvod

Hadže Šemsuddin Muhammed Hafiz Širazi jedan je od najpoznatijih i najboljih perzijskih pjesnika, pa je stoga i jedan od nezaobilaznih klasika svjetske književnosti. Svoju slavu stekao je, prije svega, putem svojih monohromatskih pjesama, tj. gazela, i smatra ga se jednim od najboljih majstora u ovoj poetskoj formi. Klasični perzijski pjesnici, iako su slavu najčešće stjecali po svom izvanrednom majstorstvu u jednom pjesničkom obliku, u svoje su divane nerijetko uključivali različite varijacije pjesničkih formi. Takav je slučaj i s Hafizom, koji je, iako je bio vrhunski majstor gazela, napisao i manji broj mesneviya,¹ kasida² i rubaija. Forma rubaije, koja je jedna od najpoznatijih klasičnih poetskih oblika, stoljećima je bila omiljena među velikanima perzijske književnosti. Nekolicina njih, kao što su Ebu Said Ebul-Hajr, Omer Hajjam, Baba Afdal Kašani i Avhaduddin Kermani, pisali su poeziju gotovo isključivo u ovom obliku, dok su drugi, poput Sanaija, Attara, Sadija, Mevlane Rumija, Fahrudina Irakija i Hafiza, pored toga što su najpoznatiji po svojim djelima napisanim u drugim pjesničkim formama, kao što su mesneviye, gazeli i kaside, iza sebe ostavili i znatan broj rubaija. Iza Hafiza je ostao najmanji broj rubaija od svih prethodno spomenutih pjesnika. Broj Hafizovih rubaija varira od izdanja do izdanja njegovog *Divana*, kao što uostalom varira i broj njegovih gazela.³ Kasimijevo izdanje Hafizovog *Divana*, koje se smatra jednim od najvjerodostojnijih, sadrži 42 rubaije, dok kalkutsko izdanje iz 1791. godine⁴ sadrži 69 rubaija. Iz nekog nepoznatog razloga, u prijevodu Hafizovog *Divana* na bosanski jezik koji je priredio profesor Bećir Džaka⁵, izostavljene su Hafizove rubaije, iako su one standardni dio skoro svih originalnih edicija *Divana*.⁶ Iz tog smo razloga odlučili prevesti i prepjevati Hafizove rubaije, koje se ovom prilikom prvi put pojavljuju na bosanskom jeziku.

Hafizove rubaije, slobodno se može reći, po svojoj ljepoti i po mudrosti koju sadrže, nimalo ne zaostaju za rubajama ostalih velikana koji su proslavili ovu pjesničku formu. Tematski, poput rubaija Omera Hajjama, Hafizove rubaije variraju od izražavanja pesimističkog stava, koji se javlja iz sučeljavanja s prolaznošću svijeta, kao i s brojnim mahanama ljudske prirode, pa sve do ekstatičnih pjesama zaljubljenika u božansku ljepotu. Za znatan broj rubaija, koje se odnose na duhovni put (*tarikāt*) i na duhovnu spoznaju (*irfan*), može se reći da su osjetno kompleksnije od ostalih, s obzirom na to da se u njima Hafiz, dočaravajući vrhunskom lirskom vještinom svoj duhovni doživljaj, koristi sufijskom simbolikom ukrašenom prefinjenim njemu svojstvenim stilskim izrazima. Posljednja tematska kategorija jesu rubaije koje se najvjerovatnije odnose na pojedinačne događaje iz pjesnikovog života. Ipak, treba naglasiti da se Hafiz u svojim rubajama veoma rijetko koristi satirom svojstvenom velikom broju Hajjamovih rubaija. Naravno, kao i Hajjam, Hafiz je bio borac protiv licemjerstva i bespoštednih javnih manifestacija pobožnosti, no iako kritizira, Hafiz ne izvrće ruglu svoje neistomišljenike.

Budući da u Kasimijevoj ediciji *Divana* postoje četiri rubaije kojih nema u kalkutskom izdanju, ukupan broj rubaija iz oba izdanja *Divana* iznosi 73, i sve su one uključene u ovom radu. Redoslijed rubaija ovdje u velikoj mjeri slijedi redoslijed kakav se nalazi u kalkutskom izdanju Hafizovog *Divana*.

¹ Iza njega su ostale ukupno tri kratke mesneviye, koje su izuzetno lijepe i dobro poznate, a to su: *Divlja Gazela*, *Sakinama* i *Mughanninama*.

² Iza njega su ostale dvije kaside, jedna posvećena Šahu Šudžau, a druga Hadži Kivamuddinu Hasanu.

³ Broj Hafizovih gazela varira od 407 gazela u Bargnisijevom izdanju, pa sve do 646 gazela u izdanju Ahmeda Modžaheda.

⁴ Riječ je o prvom štampanom izdanju Hafizovog *Divana*.

⁵ Prijevod Hafizovog *Divana* na bosanski jezik objavio je Naučnoistraživački institut "Ibn Sina" u Sarajevu 2009. godine.

⁶ Nisu izostavljene samo rubaije, već i kaside i mukatati, koji su također standardni dio većine izdanja *Divana*.

1.

*Od ishoda života moga – ničeg nemam osim tuge
Od dobroga i od zloga – ničeg nemam osim tuge
Ni za trenutak nisam imao prijatelja dosljednoga
Od utješitelja svoga – ničeg nemam osim tuge.*

2.

*Od rušitelja kapije Hajbera – muškost traži
Od onog što podučiti Kambera – tajne traži
Hafize, ako si uistinu žedan Milosti Božje
Onda od sakije Keosera – ti vrelo potraži.¹*

3.

*Ako, poput mene, u Njegovu zamku padneš i ti
Onda ćeš često od vina i pehara opijen biti
Pijani smo, srušeni smo, svijet potrošismo
S nama ne sjedi inače će te zao glas pratiti.*

4.

*Oko Njenih zumbul pletenica moja se duša savi
Rekoh: "Za mene izbezumljenog Ti sad lijek spravi."
Ona reče: "Moju usne uzmi, moje pletenice pusti
Drži se za život slatki, života dugog se ostavi."*

5.

*Kada ružin pupoljak bočica postane
A narcis načini pehar jer za vinom plane
Slobodno je srce onog koji kao flašu
Baci svoju glavu na pragu mejhane.*

6.

*Od tog starog prirodnog vina sipaj mi ti
Jer će se ukrasi života s njim obnoviti
Opijenim i nesvjesnim za stanje svijeta me učini
Kako bih tajnu svijeta mogao izgovoriti.*

¹ Sva tri epiteta spomenuta u ovoj rubajiji tradicionalni su epiteta hazreti Alije.

7.

*O Ti čijoj se Veličini sunce i mjesec klanjaju
Danju i noću u prašini Tvoje bašče padaju
Zaposjednute ruke, jezika i srca nemoj me udaljiti
Ne ostavi da me plamenovi čežnje izgaraju.*

8.

*Ti si mjesec kojem sunce sluga je
Sunce svijetlo posta otkad Tebi robuje
Od zraka svjetlosti s Tvojeg Lijepog Lica
Sunce sjaji, mjesec sija, svjetlost se daruje.*

9.

*S pravim prijateljem sjedni, čašu vina – traži
Od usne čempresa i ruže poljubac dina – traži
Kada olakšanje za svoj dert, dertlija traži
Reci mu: "Olakšanje od berberovog sina² traži."*

10.

*Dokle god će se nebeske naredbe provoditi
Uvijek će sretni i radosni tvoji poslovi biti
Čaša koju iz ruke Taktumana popijes³
U izvor vječnog života će se pretvoriti.*

11.

*Na svijetu stradanje a ne blagostanje – vrijednost ima
S tugom a ne s radošću postojanje – vrijednost ima
Od sedam hiljada godina radosti na ovom svijetu
Jedno petodneвно tugovanje – veću vrijednost ima.*

12.

*Večeras, znaj, usred krvi ja ću leći
Van kreveta lagodnosti, za tobom žudeći
Ako mi ne vjeruješ, dođi i pogledaj
Da vidiš kako spavam bez tebe, ječeći.*

² Berberov sin, tj. britva, aludira na to da olakšanje dolazi jedino sa smrću.

³ Taktuman je bio poslužitelj (sakija) Šaha Šudžaa, jednog od vladara Širaza u Hafizovo vrijeme.

13.

*Tvoj poljubac i zagrljaj želeći, umirem
Za Tvojom rubin usnom žudeći, umirem
Zašto priču dužiti, kad se može skratiti?
Vrati se jer za Tobom čeznući, umirem.*

14.

*O dušo! S tobom dan u noć pretvorio sam
Čovjek nisam ako bez tebe dah ispustio sam
Poslije ovoga smrti se ne bojim. Vodu života
Iz slatkog svjetlucavog izvora pio sam.*

15.

*Koliko ćeš nam još patnju zadavati?
I dokle ćeš ovaj narod zavađati?
U srcu srčanih mač je od uzdaha
Ako te dosegne, živ nećeš ostati.*

16.

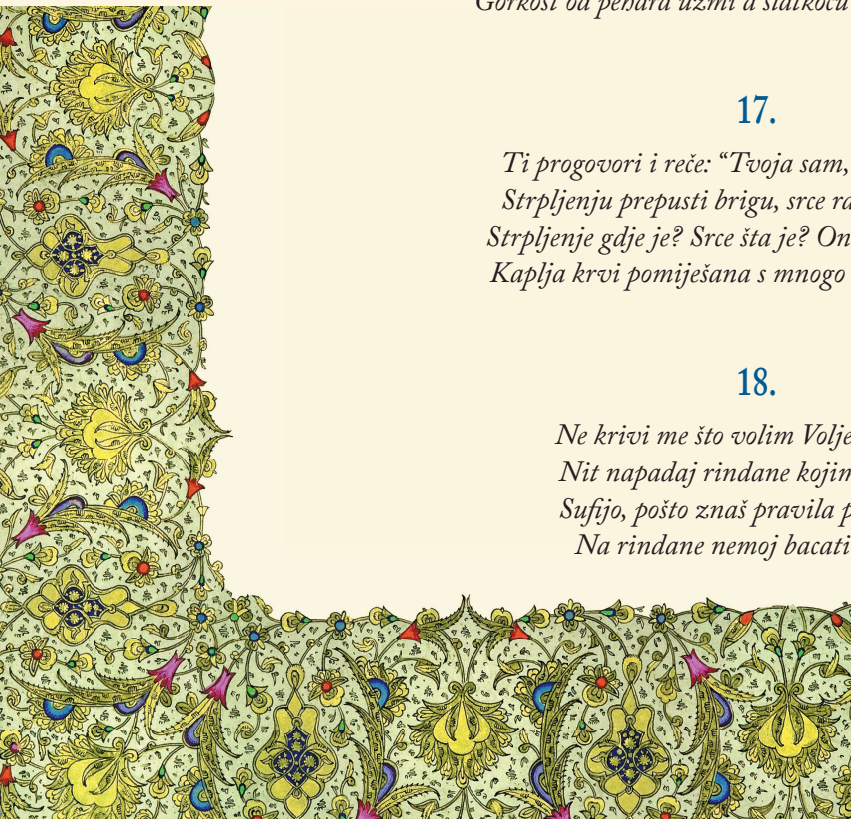
*Ne povlači usnu ni za tren od pehara svog
Da bi u njemu našao želju svijeta cijelog
Pošto je čaša svijeta odjednom i gorka i slatka
Gorkost od pehara uzmi a slatkoću od usne Voljenog.*

17.

*Ti progovori i reče: "Tvoja sam, ništa ne brini,
Strpljenju prepusti brigu, srce radosnim učini."
Strpljenje gdje je? Srce šta je? Ono što srcem zovu
Kaplja krvi pomiješana s mnogo brige mi se čini.*

18.

*Ne krivi me što volim Voljenoga Lice
Nit napadaj rindane kojim gori srce
Sufijo, pošto znaš pravila putovanja
Na rindane nemoj bacati krivice.*

19.

*Ne može se iskazati priča te svijete
Niti stanje srca koje izgara sve veće
“Tuga u mom srcu nalazi se zbog toga
Što nemam kome da je kažem”, reče.*

20.

*Ljepuškaste ovog svijeta možeš zlatom uloviti
Sretno se i radosno njihovim plodovima služiti
Pogledaj, narcis koji krunu na ovom svijetu nosi
Također će zbog zlata svoju glavu spustiti.*

21.

*Draga kao čempres vitka, ko mjesec zas’jala
S ogledalom u ruci lice je dotjeravala
Ponudih joj peškir na dar, a ona uzvratila:
“Jedinstvo sa mnom tražiš? Jesi li budala?”*

22.

*Ti čvorove odvezuješ, pa zar ćemo vezani ostati?
Ne napusti nas, inače ćemo sa svojih nogu pasti
Nedjela podloga vuka do kada ćemo trpjeti?
O Lavu Božji svojim ga pandžama uhvati.⁴*

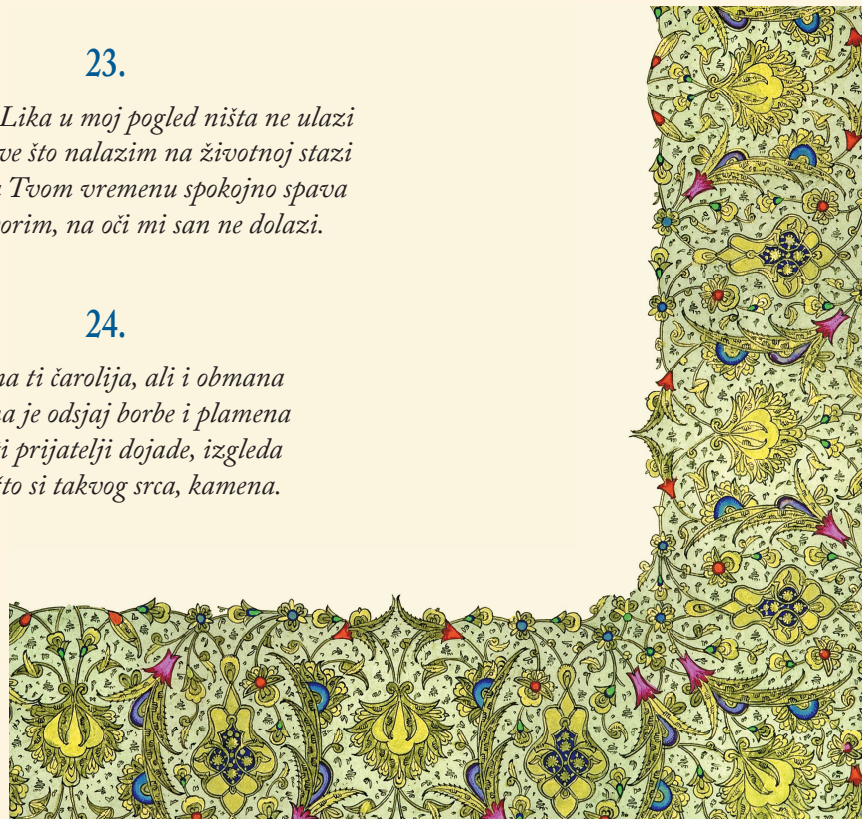
23.

*Osim Tvoga Lika u moj pogled ništa ne ulazi
Tvoj put je sve što nalazim na životnoj stazi
Iako svako u Tvom vremenu spokojno spava
Istinu govorim, na oči mi san ne dolazi.*

24.

*U očima ti čarolija, ali i obmana
U njima je odsjaj borbe i plamena
Brzo ti prijatelji dojade, izgleda
Šteta što si takvog srca, kamena.*

⁴ Lav Božji, epitet hazreti Alije.

25.

*Svaki prijatelj što se hvalio vjernošću neprijatelj posta
I pobožnjaka što se hvalio revnošću to sad vjere košta
Kažu kako je noć trudna, pa zar to nije čudno?⁵
Kad čovjeka nije vidjela od kog trudna osta?*

26.

*O, vjetre, kreni, moju dragu potraži
Bol mog srca joj na hiljadu jezika iskaži
Pričaj nježno i lahko, da je ne uvrijediš
Govori između riječi i sve joj kaži.*

27.

*Rekoh: "Tvoje usne?" Reče: "Moje usne su izvor života."
Rekoh: "Tvoja usta?" Reče: "Moja usta su istinska divota."
Rekoh: "Hafizove riječi zbog Tebe su iskazane."
Reče: "Užitak za svakog ko zna šta je govora ljepota."*

28.

*Voljena je svojim licem sunce zasjenila
Njene je malje⁶ voda Keusera okružila
Sva je srca u rupicu na svojoj bradi bacila
A onda je njen vrh ambrozijom zapečatila.*

29.

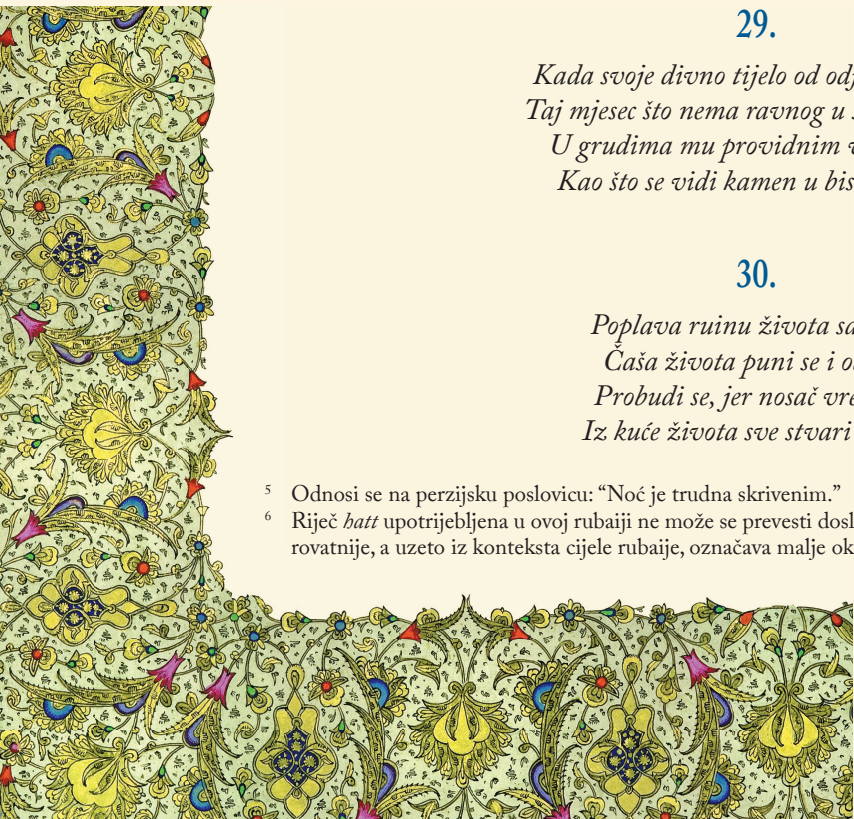
*Kada svoje divno tijelo od odjeće oslobodi
Taj mjesec što nema ravnog u svojoj ljepoti
U grudima mu providnim vidi se srce
Kao što se vidi kamen u bistroj vodi.*

30.

*Poplava ruinu života sad nosi
Čaša života puni se i odnosi
Probudi se, jer nosač vremena
Iz kuće života sve stvari iznosi.*

⁵ Odnosi se na perzijsku poslovicu: "Noć je trudna skrivenim."

⁶ Riječ *batt* upotrijebljena u ovoj rubajiji ne može se prevesti doslovno jer ima više značenja. No ovdje najvjerojatnije, a uzeto iz konteksta cijele rubajije, označava malje oko usana.

31.

*Svaka osoba što se u naklonost nebesa nadala
Zbog okretanja vremena kao vrba je drhtala
Kažeš mi da poslije crne druge boje nema,
Što je onda moja kosa bijela postala?*

32.

*Njene oči podučiše čarobnjake Babilona
Kunem se, od čarolije se ne odvaja Ona
Njena pletenica, što je svu ljepotu porobila,
Neka za biser Hafizovog stiha bude pričvršćena.*

33.

*S vinom na obali potoka treba biti
I bez tuge života samotnoga treba biti
Naš dragocjeni život traje vrlo kratko
Nasmijane usne i svježega oka treba biti.*

34.

*Ova ruža od duha srodnoga dolazi
Od nje užitak srca moga dolazi
Eto zašto uvijek držim ružu uza se
Jer mi od nje miris nekoga dolazi.*

35.

*O, Ti, ružina bašča je posramljena Tobom
Polja jasmína su opijena, zadivoljena Tobom
Kako da se ruža poredi s Tobom, kad ona svjetlo
Od mjeseca prima, a usta su osvijetljena Tobom.*

36.

*Prvo mi je ljubazno vino jedinstva sipao
Kad se opih, onda mi je vino okrutnosti dao
S očima punim vode i sa srcem u plamenu
Postah prašina na putu, u vjetar me razbacao.*

37.

*Prema dobrom čovjeku ne budi okrutan
U pustinji punoj zvijeri ne budi prisutan
U svoj se život ne smiješ zaljubiti
Niti za sebe pomisliti da si izvrstan.*

38.

*O Ti, čije pletenice jasmine odnjegovaše
I s čijim se usnama biseri raja odgledaše
K'o što Tvoja usna dušu uvijek hrani
Nek' nam tijelo njeguje vino duše naše.*

39.

*Svakog dana mi drugi teret srce optereti
I drugačiji trun odvajanja mi u oko uleti
Nastavljam se truditi dok mi sudbina govori:
Postoji drugi posao do kog ne možeš doprijeti.⁷*

40.

*Poput vina, zbog tuge, zašto se pjeniti?
S vojskom tuge zbog čega se boriti?
Svježja ti je usna, čašu daleko ne drži
Na usni rijeke lijepo je vino piti.*

41.

*U danima mladosti, znaj, bolje je piti
Bolje je s vrsnicima čisto vino liti
Od kraja do kraja svijet je ruina
U ruini je bolje sasvim srušen biti.*

42.

*Vrati se, jer tvoju ljepotu duša vidjela je
Vrati se, u jadu odvojenosti srce ruina je
Vrati se, jer bez Tvog Lica, o Voljeni moj
Iz očiju lude glave rijeka potekla je.*

⁷ Doslovno: "Postoji drugi posao iznad tvojih mogućnosti."

43.

*Čašu koja zadovoljstvo mami meni dajte
Taj pehar što na dragu liči mi podajte
To vino što se vrti i okreće poput lanca
Donesite i sipajte jer luđak sam, znajte.*

44.

*Uzmi vina koje zadovoljstvo hrani i dođi
Tajno, od onih što su zlobom obhrvani, dođi
Ne slušaj dušmana što kaže sjedi i ne idi
Slušaj ove nježne riječi, ustani i dođi.*

45.

*Odvojenost mi je sada dušu ojadila
Na ranu otvorenu sad se so stavila
Bojao sam se da će odvojenost doći
Ta se crna slutnja danas ostvarila.*

46.

*Ljepuškasti svoj zavjet neće održati
Mudri dušu od aška neće odvajati
Ako žudiš da voljeni bude po želji tvojoj
Ime ti međ' ašike neće upisati.*

47.

*Otkad nema tvoje kose, milovanje gdje je?
Otkad te p'jane oči odoše, spavanje gdje je?
Čak te ni latica ružina nikada dotakla nije
Od glave do pete si ruža, mirisanje gdje je?*

48.

*Na Tvom putu ima trnja, tuge i stradanja
Gdje je putnik koji ima prava nastojanja?
Džanu, znaš li ko istinski ljubav proživljuje?
Onaj što ka licu duše drži lampu disanja.⁸*

⁸ Misli se na to da je pravi ašik onaj ko je pri svakom dahu svjestan esencije koja jeste ljubav, a također se može odnositi i na neku od sufijskih duhovnih praksi.

49.

*O sine, od majke vremena svoje srce odvrati
I za drugu polovicu njezinog muža se uhvati?
O srce, čovjeka ko Hafiza jesi li igdje vidjelo?
Koji pred vremenom svoju sreću neće žrtvovati.*

50.

*Uspio sam svoju ruku u tvoj pojas staviti
Nadajući se da ću tako kakvo dobro dograbiti
Šta pojas dobi od tvog struka, to je sasvim jasno
Da vidimo šta ćemo mi od pojasa pribaviti?*

51.

*Plemići ga vole, narod ga dobro poznaje
Slatke note i pokreta, poput mjeseca je
Po imenu i porijeklu iz okrilja je Širaza
Ime mu je Hadži Ahmed, svirač rebaba je.*

52.

*Il' sam krila ptice sreće odjednom našuo?
Il' sam miris s ružine postelje udahnuo?
Il' je r'ječi s Njegovih usana vjetar govorio?
Da skratim, nešto predivno sam čuo.*

53.

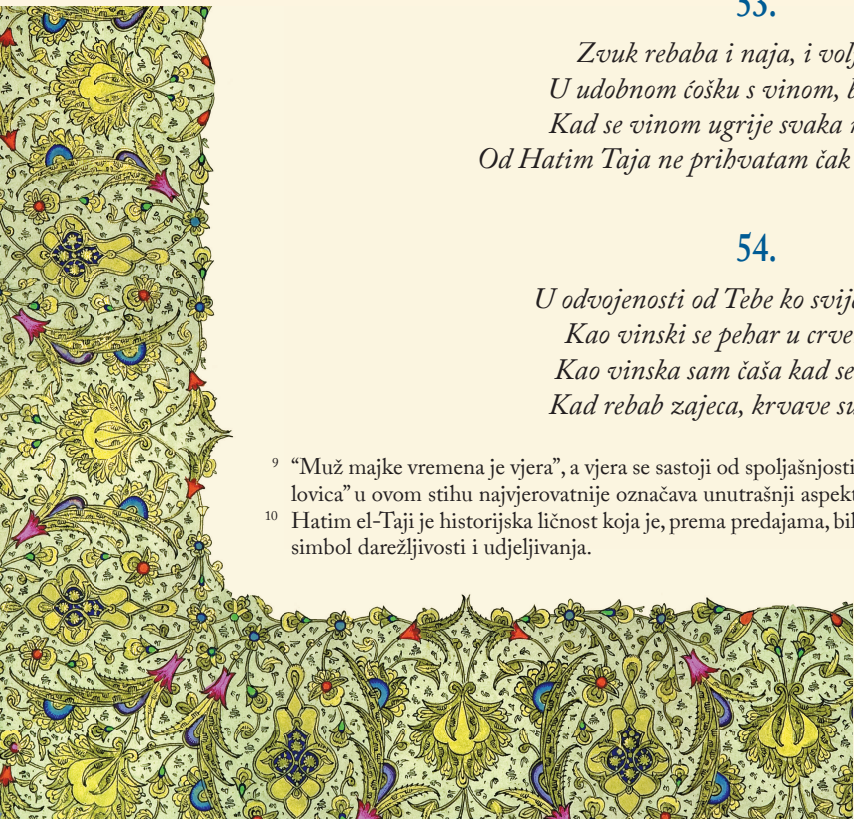
*Zvuk rebaba i naja, i voljene lice
U udobnom čošku s vinom, bez krivice
Kad se vinom ugrije svaka moja vena
Od Hatim Taja ne prihvatam čak ni klas pšenice.¹⁰*

54.

*U odvojenosti od Tebe ko svijeća se topim
Kao vinski se pehar u crveno bojim
Kao vinska sam čaša kad se srce skući
Kad rebab zajeca, krvave suze ronim.*

⁹ "Muž majke vremena je vjera", a vjera se sastoji od spoljašnjosti (*zahira*) i unutarnjosti (*batina*). "Druga polovica" u ovom stihu najvjerojatnije označava unutrašnji aspekt vjere.

¹⁰ Hatim el-Taji je historijska ličnost koja je, prema predajama, bila toliko darežljiva, da je s vremenom postala simbol darežljivosti i udjeljivanja.

55.

*Veliki je grijeh uzdizati sebe
I od sveg stvorenog izabrati sebe
Od očne zenice trebaš naučiti
Svakoga gledati, ne vidjeti sebe.*

56.

*Neka mi je duša žrtva zarad ljudi časnih
Pod njihova stopala svoju glavu stavih
Želiš znati šta je pakao na ovom svijetu?
Reći ću ti, pakao je društvo hrđavih.*

57.

*Sve krajeve kao prosjak proboditi
Devet nebeskih lukova krolju srca obojiti
Sto godina u zatvoru zatočen biti
Bolje je, nego se s budalom družiti.*

58.

*Dok se ne ostvari želja srca ranjena
Dok Šah ne zavlada carstvom tijela slomljena
Za Božanski Dvor imat ću jednu želju
Da sva vrata sreće budu otvorena.*

59.

*Neprevdi dušmana srce svoje ne daj
S lijepim držanjem ti vino ispijaj
Od nedostojnih svoju halju povuci
Za vještoga druga kragnu otkopčaj.*

60.

*Kada bi me samo sreće poslužila bolje
Da odagnam sve ove vremena nevolje
Mladost ode i uzde iz ruku odnese
Sada u starosti jašem bez kontrole.*

61.

*Jureći ciljeve i želje prođe života većina
Šta dobih od promicanja svih ovih godina?
Koga smatrah prijateljem, neprijatelj posta
Ah, kakva mi je sudbina, kakva mi je sudbina!*

62.

*Prijatelji, kada se god sastavite
Na okretanje sfera vi zaboravite
Kada me smrt uzme iz vašeg sijela
Sjećajući me se, pijte, nazdravite.*

63.

*U ovom tužnom vremenu beščašća i licemjerstva
Gdje je čovjek što osta vjeran zavjetu prijateljstva?
Halje samoće zbog toga sam obukao
Da me dost ne vidi s namjerom neprijateljstva.*

64.

*Dostu, ko da si me po želji dušmana stvorio
U jesen me preobrazi, a proljeće sam bio
U Tvom tobolcu nekad bijah prav kao strijela
Kurban sam za Te, al' što si me u luk pretvorio?*

65.

*Ja sam pun poniznosti, siromaštva i jada
Kod tebe je veličina, nadmenost i bogatstvo sada
Ako me u vatru postaviš, mirno ću sjesti
Ti nećeš sjediti čak i da te postavim na ata.*

66.

*Ne budi nemaran spram jakog uzdaha
Da te vatra ne spali od takvog uzdaha
Čuvaj se od toga da labkim ne smatraš
Noćni plač i puštanje sabahskog uzdaha.*

67.

*Srce, što za vremenom tugu snenu imaš?
Napusti svijet i sve što na njemu imaš?
Želi Dosta, želi vino, u ružinoj bašči
Kad već krčag vina u ovom trenu imaš.*

68.

*U srcu sam palaču za Tvoju tugu saziđao
Bol za Tobom mi je nutrinu pocijepao
Kada bi stradanje mojeg srca povećao
Tada bih Ti samo još više vjeran postao.*

69.

*Kako je samo zefir ružu odgledao
Ko najbolji kozmetičar on je dotjerao
Ako možeš kreni se između svjetla i sjene
Da bi i svijetlo Lice i sjenu ružinu gledao.*

70.

*“S ovom slatkoćom je ben na Tvome Licu.”
Reče: “Zaista si budalast i jadan mladiću,
Nema bena u ogledalu Ljepote Naše,
U njemu ti vidiš svoju crnu zjenicu.”*

71.

*Crvene ko lice drage postaše suze naše
U krvi srca moje se oči okupaše
Milostivo mi se voljena obrati:
“Dostu, kako tvoje oči takve postaše?”*

72.

*Ako čovjek riješi u tuđini mjesec dana ostati
Taman da je kao brdo, slamka će postati
Čak i da u tuđini lagodno živi i uživa
Kad se sjeti domovine bolno će uzdisati.*

73.

*Gospodaru, sve što trebamo Ti nam dajesh
Dovoljan za svaku želju i posao ostajesh
Tebi kako da tajnu svoga srca kažem?
Kada Ti svaku tajnu skrivenu poznajesh.*

*Abstract***Rubaiyat by Hafiz Shirazi**

Hamza Halitović

Hafiz Shirazi is one of the most prolific and significant Persian poets. Most of his *Divan* is composed of gazels. However, in addition, Hafiz wrote poetry in several different poetic forms, including rubaiyat. The number of rubaiyat by Hafiz varies from one edition of his *Divan* to another. In Qasimi's edition, which is considered one of the most authentic, there are 42 rubaiyats, whereas in the Calcutta edition, which was the first printed edition of Hafiz's *Divan*, there are 69 rubaiyats. The Kasimi edition includes four different rubaiyats which are not found in the Calcutta edition, whereby both editions contain the total number of 73 rubaiyats, and they are translated into Bosnian language in this paper for the first time.

Keywords: Hafiz Shirazi, *Divan*, rubayat.